

AKTUAR MOLIYA VA BUXGALTERIYA HISOBI ILMIY JURNALI

Vol. 4 Issue 10 | pp. 105-109 | ISSN: 2181-1865

Available online <https://finance.tsue.uz/index.php/afa>

РИВОЖЛАНАЁТГАН МАМЛАКАТЛАРДА КРЕДИТЛАШ ТИЗИМИНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ

Бўрибаев Эркинжон Нарбай ўғли

Гулистон давлат университети

докторанти, PhD

E-mail: boribayeverkinjon@gmail.com

ORCID:0009-0003-9113-7423

Аннотация. Мақолада ривожланаётган мамлакатларда кредитлаш амалиётининг хусусиятлари ва муаммолари таҳлил қилинади. Кредитлаш жараёнининг самарадорлиги иқтисодий ўсиш ва молиявий барқарорликка таъсир кўрсатади. Ривожланиш босқичидаги давлатларда кредитлаш механизми, асосан, давлат ва хусусий сектор ўртасидаги муносабатларга асосланади. Бундан ташқари, кредитлашнинг турлари, фоиз ставкалари, кредит rischi ва молиявий регуляция механизмлари ҳам муҳокама қилинади. Мақолада, шунингдек, ривожланган мамлакатларнинг тажрибалари асосида ривожланаётган давлатларда кредитлашни такомиллаштириш учун таклифлар берилган.

Таянч сўзлар. Худудларни кредитлаш, тижорат банклари, кичик ва ўрта бизнес, иқтисодий ривожланиш, илғор тажрибалар.

Кириш. Кредитлаш амалиёти ривожланаётган мамлакатларда иқтисодий ўсишнинг муҳим омили ҳисобланади. Ўзбекистонда бу жараёни такомиллаштириш учун давлат томонидан бир қатор чора-тадбирлар амалга оширилмоқда. 2021 йилнинг 18 ноябрида қабул қилинган “Инфляцион таргетлаш режимига босқичма-босқич ўтиш орқали пул-кредит сиёсатини такомиллаштириш тўғрисида”ги ПФ-5877-сонли Фармонида кредитлаш тизимини ривожлантиришнинг устувор вазифалари белгиланган¹. Ушбу фармонга мувофиқ, регуляторнинг кредит бозорига самарали таъсир этишини таъминлаш ва пул бозорини тартибга солишнинг янги инструментларини жорий этиш кераклиги таъкидланган.

Ўзбекистонда кредитлаш жараёнидаги муаммолардан бири – аҳоли ва тадбиркорлик субъектларининг банк хизматларига бўлган эҳтиёжини қондиришдаги чекловлардир. Молия-кредит тизими, жумладан, тижорат банклари, кўп ҳолларда етарли кредит қобилиятига эга бўлмаган аҳоли ва хўжалик юритувчи субъектларга хизмат кўрсатишда муаммоларга дуч келади. 2023 йилда Ўзбекистонда кредитларнинг умумий миқдори 390 триллион сўмдан ошгани, бу эса мамлакат иқтисодиёти учун муҳим аҳамиятга эга эканлиги кўрсатилади².

¹ Ўзбекистон Президентининг “Инфляцион таргетлаш режимига босқичма-босқич ўтиш орқали пул-кредит сиёсатини такомиллаштириш тўғрисида”ги Фармони. <https://lex.uz/docs/PF-5877>

² Ўзбекистон Республикаси Марказий банки Статистик бюллетени.

Кредитлаш механизмининг самарадорлигини ошириш учун давлат томонидан инновацион онлайн кредитлаш хизматлари жорий этиш зарур. Бундан ташқари, фоиз ставкалари ва кредит рискинни бошқариш механизмлари ҳам ривожлантирилиши керак. Шу билан бирга, ривожланган мамлакатларнинг тажрибалари асосида Ўзбекистонда кредитлаш механизмларини яхшилаш учун таклифлар ишлаб чиқиш муҳим аҳамият касб этади. Мақолада ривожланаётган мамлакатларда кредитлаш амалиётининг ўзига хос жиҳатлари ва уларни такомиллаштириш учун зарур бўлган чора-тадбирлар таҳлил қилинади.

Материал ва метод. Мазкур мақолани тайёрлашда ривожланаётган мамлакатларнинг кредит тизимлари бўйича манбалар ва Жаҳон банкнинг маълумотлари таҳлил қилинди. Қиёсий таҳлил методи асосида ҳар бир мамлакатдаги кредит тизими ва уларнинг ҳудудий ривожланишга қўшган ҳиссаси ўрганилди.

Натижалар. Мазкур мақолада Ўзбекистонда кредитлаш амалиётининг иқтисодий ривожланишга таъсири ва уни такомиллаштириш йўналишлари таҳлил қилинади.

Россия ва Қозоғистонда ҳудудий ривожланишда тижорат банкларининг роли, қўлланган механизмлар ва ҳукуматнинг молиявий сиёсатлари ҳам ўрганилади.

Ҳар уч мамлакатда ҳам ҳудудларни кредитлаш жараёни иқтисодий ўсишга катта таъсир қилмоқда. Банк кредитлаш ҳажми, ЯИМга нисбати ва ҳудудий ривожланиш дастурларининг молиялаштирилиши бу жараёнда катта аҳамиятга эга.

Россияда йирик тижорат банклари (Сбербанк, ВТБ, Газпромбанк) ҳудудларни кредитлаш жараёнида иштирок этишмоқда. Улар саноат, қурилиш ва кичик бизнес соҳаларидаги лойиҳаларга молиявий қўллаб-қувватлов тақдим этиш орқали мамлакат иқтисодий ривожланишига ҳисса қўшишмоқда.

Қозоғистонда ҳам (Halyk Bank, Kaspi Bank, ForteBank) банклар ҳудудий ривожланишни қўллаб-қувватлаш, иқтисодийнинг турли соҳаларига кредитлар тақдим этиш орқали молиявий хизматлар тақдим этишда муҳим рол ўйнашмоқда.

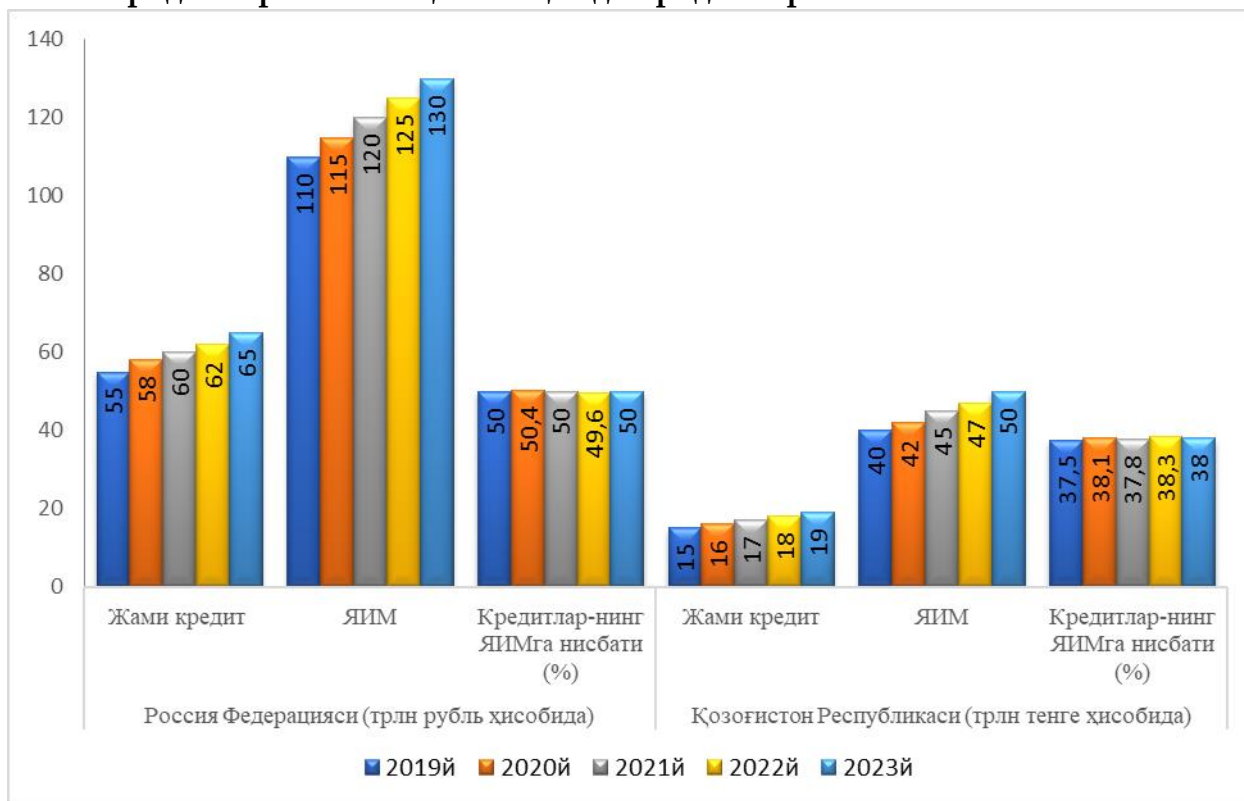
Қишлоқ хўжалиги ва саноат лойиҳаларини қўллаб-қувватлаш борасидаги чора-тадбирлар бу жараённинг самарадорлигини оширишга қаратилган.

Ўзбекистонда ҳудудларни кредитлаш жараёнида ривожланиш йўллари: давлат томонидан рағбатлантирилган кичик ва ўрта бизнес лойиҳалари учун қарз олиш шартларини яхшилаш, рақамли молия хизматларини кенгайтириш, банкларнинг молиявий барқарорлигини таъминлаш.

Қуйидаги жадвал маълумотларидан кўриниб турганидек, 2019 йилдан 2023 йилгача Россия ва Қозоғистонда банк кредитлаш ҳажми йил сайин ортиб борган. Россияда жами кредитлар 55 триллион рублдан 65 триллион рублга, Қозоғистонда эса 15 триллион тенгеден 19 триллион тенгега ошган. Россияда банк кредитлари ЯИМга нисбати 50% атрофида барқарор сақланган бўлса, Қозоғистонда бу кўрсаткич 38% атрофида қолган. Бу Россияда банк кредитлашнинг иқтисодийдаги роли катта эканлигини, Қозоғистонда эса иқтисодий ўсиш асосан бошқа молиявий манбалар орқали таъминланаётганини кўрсатади.

1-жадвал

Россия Федерацияси ва Қозоғистон банк тизими томонидан берилган кредитлар ва ЯИМ ҳажми ҳамда кредитларнинг ЯИМга нисбати³

Мунозара. Таҳлиллар ва ўрганишлар натижаси шуни кўрсатмоқдаки, Россия ва Қозоғистонда ҳудудларни кредитлашда тижорат банкларининг роли жуда катта бўлиб, улар иқтисодий ривожланишни қўллаб-қувватлашда муҳим аҳамият касб этади. Ҳар икки мамлакатда ҳам банклар ҳудудий ривожланиш дастурларида фаол иштирок этиб, инфратузилма, саноат ва кичик тадбиркорликни молиялаштириш орқали маҳаллий иқтисодиётдаги иштирокларини кучайтириб келмоқда. Бу амалиётлар Ўзбекистон учун ўрнатилган бўлиб хизмат қилиши мумкин, чунки ҳудудий ривожланиш иқтисодий барқарорлик ва аҳоли фаровонлигини оширишда муҳим рол ўйнайди.

Россияда йирик банклар, масалан, Сбербанк ва Газпромбанк, инфратузилма лойиҳаларини узоқ муддатли ва арзон кредитлар билан қўллаб-қувватлайди. Бу инфратузилмани ривожлантириш орқали транспорт ва энергетика секторларида иш ўринлари яратиш ва иқтисодий фаолликни оширишга хизмат қилади. Қозоғистонда ҳам Halyk Bank ва Kaspi Bank каби банклар кичик ва ўрта бизнесни қўллаб-қувватлашда алоҳида фаолият кўрсатади. Бу мамлакатда маҳаллий тадбиркорликни рағбатлантириш учун махсус имтиёзли кредит дастурлари ишлаб чиқилган. Ўзбекистонда ҳам шундай тадбиркорликни қўллаб-қувватловчи дастурларни кенгайтириш орқали ҳудудий ривожланишни рағбатлантириш мумкин.

³ Россия Федерацияси Марказий Банкнинг расмий ҳисоботлари: <https://www.cbr.ru> Қозоғистон Миллий Банкнинг йиллик ҳисоботлари: <https://nationalbank.kz> Россия Федерацияси ЯИМ статистикаси: <https://rosstat.gov.ru> Қозоғистон Республикаси ЯИМ статистикаси: <https://stat.gov.kz> маълумотлари асосида муаллиф томонидан тузилди

Бундан ташқари, Россияда экспорт фаолиятини қўллаб-қувватлаш учун махсус дастурлар мавжуд бўлиб, улар экспортга йўналтирилган ишлаб чиқарувчиларга имтиёзли кредитлар тақдим этади. Бу, Ўзбекистон учун ҳам аҳамиятли бўлиб, экспортни ривожлантириш ва халқаро бозорда рақобатбардошликни ошириш имкониятини беради. Қозоғистонда эса тижорат банклари кичик ва ўрта бизнес субъектлари учун енгиллаштирилган шартларда кредитлар тақдим этиш орқали маҳаллий иқтисодиётдаги иштироқларини кенгайтирмоқда. Бу тажрибаларни ўзлаштириш Ўзбекистонда иқтисодий ўсишни янада тезлаштириш учун фойдали бўлиши мумкин.

Шу билан бирга, Россия ва Қозоғистонда ҳудудий кредитлашда банклар ва ҳукумат ўртасидаги ҳамкорлик муҳим ўрин тутди. Ҳар икки мамлакатда ҳам ҳукуматлар тижорат банклари орқали ривожланиш дастурларини молиялаштириш учун махсус имтиёзлар ва субсидиялар тақдим этади. Ўзбекистонда ҳам шундай ҳукумат ва банклар ўртасидаги ҳамкорликни кучайтириш орқали ҳудудий ривожланишни қўллаб-қувватлаш учун қўшимча имкониятлар яратилиши мумкин.

Хулоса. Амалга оширилган ўрганишлар ва таҳлиллار натижасида қуйидаги умумий хулосаларни шакллантирдик:

Россия ва Қозоғистонда тижорат банклари ҳудудларнинг иқтисодий салоҳиятини ривожлантиришда марказий ўрин тутди. Инфратузилмани янгилаш ва кичик бизнесларни қўллаб-қувватлаш орқали банклар маҳаллий иқтисодиётларнинг барқарорлигини таъминлашга ҳисса қўшмоқда. Бу амалиётлар Ўзбекистон учун муҳим намуна бўлиб хизмат қилиши ва мамлакатда ҳудудий ривожланишни тезлаштиришга хизмат қилиши мумкин;

Россияда экспортга йўналтирилган корхоналар учун имтиёзли кредит дастурлари амалга оширилмоқда, бу эса мамлакатнинг ташқи бозордаги иштироқини кенгайтиришга ёрдам беради. Шунингдек, Қозоғистонда кичик ва ўрта бизнес субъектлари учун берилган кредитлар иқтисодий диверсификацияни таъминлайди;

Россия ва Қозоғистоннинг банк тизимидаги илғор амалиётларини Ўзбекистон шароитига мослаштириш ва уларни жорий қилиш мамлакатдаги тижорат банклари фаолиятини яхшилашга ва молиявий хизматлар сифатини оширишга ёрдам беради. Банк кредитлаш амалиётини такомиллаштириш орқали ҳудудлардаги иқтисодий барқарорлик ва тадбиркорлик фаолигини рағбатлантириш мумкин.

Хулоса қилиб айтганда, Россия ва Қозоғистондаги банк тизимларининг илғор тажрибаларини таҳлил қилиш ва уларни Ўзбекистон шароитига мослаштириш иқтисодий ривожланишни рағбатлантириш учун аҳамиятга эга. Шу билан бирга, Ўзбекистонда тижорат банклари томонидан ҳудудларга йўналтирилган кредитлаш амалиётини қўллаб-қувватлаш ва уларнинг иқтисодиётдаги ролини кенгайтириш мамлакатнинг барқарор ривожланишига хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

- 1.Россия Федерацияси Марказий Банкнинг расмий ҳисоботлари: <https://www.cbr.ru>
- 2.Қозоғистон Миллий Банкнинг йиллик ҳисоботлари: <https://nationalbank.kz>

3.Россия Федерацияси ЯИМ статистикаси: <https://rosstat.gov.ru>

4.Қозоғистон Республикаси ЯИМ статистикаси: <https://stat.gov.kz>

5.World Bank - Commercial Bank Lending Data. <https://www.worldbank.org>

6.European Central Bank - Financial Integration in Europe.
<https://www.ecb.europa.eu>

Copyright: © 2024 by the authors. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-4.0 International License (CC - BY 4.0)

